

بررسی عوامل مؤثر بر نقش اجتماعی زنان در فعالیتهای روستایی:

مطالعه موردی استان کردستان

هادی ویسی* و محمد بادسار**

چکیده

علی‌رغم اینکه زنان به عنوان نیمی از منابع انسانی جهان، برای برخورداری از حقوق انسانی باید در برنامه‌های توسعه به ویژه توسعه روستایی مشارکت داشته باشند تا از نتایج آن نیز بهره‌مند شوند؛ اما واقعیت‌ها بازنمای این است که زنان با وجود مشارکت در بسیاری از فعالیت‌ها در سطح روستا، از جایگاه و رتبه خاص اجتماعی برخوردار نیستند! علت اصلی این امر، نبود و یا اندک بودن تحقیقات درباره نقش‌ها و فعالیتهای زنان روستایی است. این امر همچنین موجب شده که زنان در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها مورد توجه قرار نگیرند. از این رو، در تحقیق حاضر، نقش‌های اجتماعی زنان روستایی، مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت تا به برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در جهت برنامه‌ریزی واقعی یاری برساند. برای بررسی نقش‌های اجتماعی زنان، از چارچوب تفکیک عمودی نقش‌های پارسونز استفاده شد و چهار نقش راهبردی، بانفوذ، کمکی و عادی برای بررسی نقش‌های اجتماعی زنان روستایی استان کردستان، مدنظر قرار گرفت. با توجه به اینکه در این پژوهش، ضمن توصیف نقش‌های اجتماعی زنان، به اثر برخی عوامل فردی و خانوادگی نیز بر نقش‌های اجتماعی زنان توجه شده است؛ بنابراین، این تحقیق توصیفی-همبستگی محسوب می‌شود. ابزار تحقیق، پرسشنامه‌ای بود که روایی آن معادل ۷۵ درصد به دست آمد و نمونه‌گیری با روش خوشه‌ای-تصادفی صورت گرفت و ۲۱۰ پرسشنامه از روستاهای پنج شهرستان سنندج، سقز، دیواندره، مریوان و قروه تکمیل گردید. جامعه آماری، زنان روستایی بالای ۲۵ ساله بود و برای تحلیل

---

* دانشجوی دکتری آموزش کشاورزی دانشگاه تهران

** کارشناس ارشد توسعه روستایی

داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید. نتایج نشان می‌دهد که ویژگی‌های خانوادگی، مؤثرترین عامل در تبیین نقش‌هایی است که زنان ایفاء می‌کنند و ویژگی‌های فردی در رتبه دوم قرار دارد. بنابراین، برنامه‌ها و پیشنهادهایی که عرضه می‌گردد باید بر اساس ویژگی‌های خانوادگی زنان روستایی و با توجه به آرای مردان آنان تدوین شود تا ضمانت اجرایی داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: زنان روستایی/ توسعه روستایی/ مشارکت روستایی/ مطالعه موردی/ کردستان (استان).

* * *

مقدمه

دگرگون‌سازی نظام موجود به نفع نظامی پایدار که تغییر گسترده اقتصادی، زیستی و اجتماعی را در دستور کار قرار دهد، تنها در سایه مشارکت تمامی افراد جامعه، عملی می‌شود. از این رو، هرگز نمی‌توان نیمی از جمعیت کشور، آن هم نیمی از توانمندی‌های بی‌پایان، یعنی زنان را نادیده انگاشت. در ارتباط با نقش زنان در توسعه در ایران دو گروه صاحب‌نظر وجود دارد. گروهی معتقدند که زنان از طریق ایفاء نقش واسطه‌ای و پنهان، با فراهم آوردن اوضاع و شرایط مطلوب برای کار مردان و سایر اعضای خانواده، نقش مهمی در تعالی جامعه دارند؛ در حالی که گروه دیگر بیشتر به نقش مستقیم زنان در عرصه اجتماع توجه دارند و با استفاده از آمار و ارقام، تأکید می‌کنند که سهم زنان در فعالیت‌های اجتماعی ناچیز است و باید متحول شود این گروه با عنایت به این موضوع که زنان نیمی از جمعیت هستند، بر این عقیده‌اند که استفاده نکردن از نیروی کار آنان، موجب کندی رشد جامعه می‌شود. بنابراین، باید شرایطی را فراهم آورد تا زنان بتوانند هر چه بیشتر به ایفاء نقش‌های اجتماعی خود بپردازند (۱). نکته قابل ذکر در مورد گروه دوم این است که دو عامل استقلال اقتصادی و تقویت قدرت تصمیم‌گیری در امور مختلف اجتماعی و خانوادگی، از عواملی هستند که ظهور آنها زمینه را برای ایفاء نقش تعیین‌کننده زنان در توسعه جامعه، تسهیل می‌کند. کلايتون و همکاران نیز به نقل از سازمان ملل، سه

نقش تولیدی، تولید مثلی و مدیریتی را برای زنان روستایی متذکر می‌شوند و لازمه برنامه‌ریزی و تلاش برای فعالیتهای توسعه‌ای برای زنان را شناخت همین نقش‌ها در جوامع هدف معرفی می‌کنند (۲). از این رو، با توجه به اهمیت شناخت نقش زنان روستایی به منظور فعالیتهای توسعه‌ای هدفمند، در تحقیق حاضر، نقش زنان در فعالیتهای روستایی، مورد بررسی قرار گرفته است؛ تا از این طریق و با آگاهی بهتری بتوانیم برای ارتقای توان اقتصادی و قدرت تصمیم‌گیری زنان، برنامه‌ریزی کنیم. به این منظور، اهداف زیر دنبال شده است:

- ۱- بررسی میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای اجتماعی در استان کردستان
- ۲- بررسی میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای اقتصادی (زراعی، دامپروری و...) روستایی
- ۳- بررسی وضعیت نگرش اجتماعی زنان روستایی
- ۴- بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی و خانوادگی زنان روستایی در استان کردستان
- ۵- بررسی تأثیر عوامل فردی و خانوادگی بر میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای مختلف روستایی

زمینه و پیشینه نظری تحقیق

در ارتباط با نقش زنان روستایی، افراد و سازمان‌های بین‌المللی تحقیقات متعددی انجام داده‌اند. سازمان ملل ضمن تقسیم‌بندی زنان در سه بخش مدیریتی، تولید مثلی و تولیدی، خاطرنشان می‌کند که هر چند زنان ۴۹ درصد جمعیت روستایی را شکل می‌دهند؛ اما ۶۵ درصد فعالیتهای بخش کشاورزی را در روستاها زنان انجام می‌دهند^(۳). فائونیز ضمن بررسی نقش زنان در امور زراعی، شیلات، دامپروری و کشاورزی - جنگل در کشورهای مصر، اردن، لبنان و... و مدت زمانی که آنان در فعالیتهای مختلف، صرف می‌کنند بیان می‌کند که با ازدواج و بچه‌دار شدن زنان و

ارتقای مهارت آنان، میزان دسترسی شان به منابع، بیشتر می‌شود و در نتیجه، قدرت تصمیم‌سازی آنان در خانواده ارتقاء می‌یابد.^(۴)

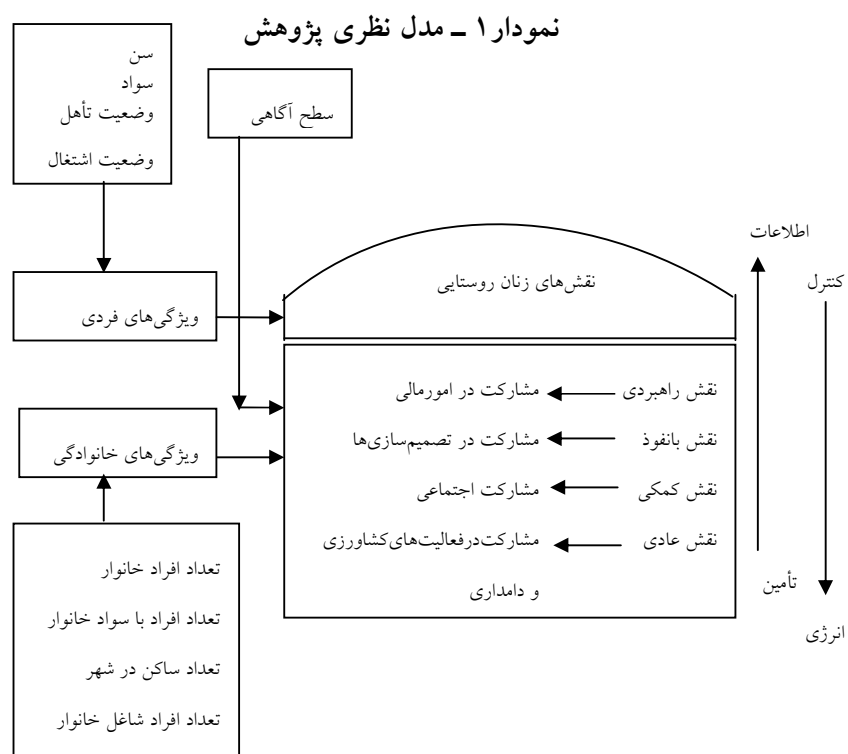
لهسایبی‌زاده بیان می‌کند که هر چند زنان نقش مهمی در فعالیت‌های کشاورزی دارند؛ اما به علت نامرئی بودن آن، در فعالیت‌ها و آمار توسعه منظور نمی‌شوند. او راهکار مناسب را ایجاد تشکل‌های اقتصادی می‌داند.^(۵)

شاهرند بغداری در مطالعه‌ای به بررسی وضعیت زنان روستایی در حوزه‌های غرب کویر لوت، بم و نرماشیر می‌پردازد و چنین نتیجه می‌گیرد که مردان، مدیریت زنان را فقط در امور خانه پذیرا هستند و کمک زنان به مردان در خارج از خانه را جزئی از وظیفه زنان می‌دانند نه مشارکت آنان و در حقیقت می‌توان زنان را به عنوان کارگران بی‌مزد و یا بردگان خاموش مردان دانست! طبیعی است که چنین سنتی می‌تواند اثر بسیار نامطلوبی در حفظ حقوق زنان و مشارکتشان داشته باشد.^(۶) سادات دربندی در مطالعه‌ای تحت عنوان «زنان روستایی در حوزه‌های آبخیز سیاه کوه و پایانگ» چنین ابراز می‌دارد که فعالیت زنان روستایی در خارج از خانه حتی در امور کشاورزی مربوط به خانوار (زراعت و باغداری) مرسوم نیست. دربندی، می‌گوید جز مواقعی که زن به دلیل فقدان شوهر و مسئولیت اداره خانواده، مستقیماً مجبور به کار کشاورزی است؛ در سایر موارد چنین نقش‌هایی برای زنان در خارج از خانه مقبول نیست. زنان جز تدارک چاشت و نهار مردان در مزرعه، به ندرت مستقیماً به امور زراعی و باغی می‌پردازند. اما در نواحی شمالی و جنوبی کشور، زنان علاوه بر مشارکت مستقیم و دوش به دوش با مردان، در عملیات کشاورزی — از مرحله آماده کردن زمین برای کاشت تا برداشت محصول — کار می‌کنند.^(۷)

چارچوب نظری تحقیق

نقش، رفتاری است که از هر فرد به مناسبت احراز جایگاهی در گروه انتظار می‌رود.^(۸) نقش، دربرگیرنده مجموعه‌ای از قواعد و انتظارات اخلاقی - اجتماعی برای انجام کارهایی خاص^(۹) است. در تحقیق حاضر، نقش، معادل مشارکتی است

که زنان در فعالیتهای روستایی ایفاء می‌کنند^(۱۰). در این تحقیق با توجه به نظریات پارسونز^(۱۱)، نقش‌های زنان بر اساس میزان مصرف انرژی و اطلاعات، به چهار دسته نقش راهبردی، بانفوذ، کمکی و عادی طبقه بندی شده است^(۱۲). نقش راهبردی به عنوان نقشی که کمترین انرژی و بیشترین اطلاعات را مصرف می‌کند، معادل دسترسی زنان به منابع مالی، مدنظر گرفته شده است. نقش بانفوذ - که در سلسله مراتب اطلاعات و کنترل، در مرحله بعد از نقش راهبردی قرار می‌گیرد و اساساً کار هماهنگی، عملیاتی کردن اهداف و فعال کردن تعهد را به عهده دارد - معادل مشارکت زنان در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، در نظر گرفته شده است. مشارکت زنان در فعالیتهای اجتماعی، معرف نقش کمکی زنان است و شامل نظارت بیرونی و آنی بر اجرای امور می‌باشد و در واقع بیشتر مصرف‌کننده انرژی است تا اطلاعات. نقش عادی که مصرف‌کننده بیشترین انرژی است و اجرای وظایف روزانه، از انتظارات ماهوی این نقش است، برابر با مشارکت زنان در فعالیتهای روزمره روستایی، مانند کشاورزی و دامداری، تلقی شده است، لازم به ذکر است که برای اندازه‌گیری میزان دسترسی زنان به منابع مالی هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم، سنجش‌ها با پنج سؤال و مقیاس لیکرت، مشارکت اجتماعی با مقیاس توسعه داده شده در نظر سینگ و لاکانده^(۱۳) میزان مشارکت در تصمیم‌گیری و مشارکت در فعالیتهای روستایی با مقیاس شهشانی^(۱۴) و میزان آگاهی با مقیاس توسعه داده شده در نظر غلامرضایی^(۱۵) صورت گرفت. در بررسی عوامل مؤثر بر نقش‌های زنان، الگوی فرا تحلیل آزادی و کرمی^(۱۶) - با برخی تعدیل‌ها - اقتباس شد و بر همین اساس، آثار عوامل فردی مانند سن، سواد، وضعیت تأهل، اشتغال و ارتباطات و همچنین عوامل خانوادگی مانند تعداد افراد خانوار، وضعیت سواد خانوار و وضعیت اقتصادی خانوار، بر نقش‌های زنان روستایی، بررسی شد که در مدل نظری نمودار ۱، نشان داده شده است.

منبع: توسعه داده شده بر اساس نظریه تفکیک عمودی نقش‌های چلبی، ۱۳۷۵ و مرور ادبیات تحقیق

روش تحقیق

روش تحقیق مورد استفاده در این مطالعه، از جنبه‌های مختلف قابل طرح است. از جنبه هدف، تحقیق حاضر کاربردی- توسعه‌ای است و از بُعد جمع‌آوری اطلاعات، از نوع تحقیقات توصیفی- همبستگی است؛ زیرا علاوه بر شناخت و توصیف وضعیت موجود و نقش‌های اجتماعی زنان، به دنبال بررسی روابط و آثار نقش‌ها نیز هست.

متغیرهای مستقل تحقیق، به دو دسته متغیرهای فردی و خانوادگی تقسیم می‌شوند؛ شامل سن، میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان دسترسی به منابع مالی، وضعیت استفاده از رسانه‌ها مانند رادیو، تلویزیون، مجلات، تماس با سایر زنان و تعداد مسافرت به خارج از روستا در طول هفته، مقدار زمین، باغ، تعداد دام و... همچنین تعداد افراد با سواد خانواده، تعداد افراد خانواده، تعداد افراد شاغل خانواده، تعداد افراد ساکن در شهر، میزان توجه به دیدگاه‌های زنان در تصمیم‌گیری‌ها، میزان تبعیض در خانواده، دیدگاه مردان در مورد شرکت زنان در فعالیت‌های ترویجی و آموزشی و متغیر وابسته نقش‌های زنان در امور مالی، اجتماعی، تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های روستایی.

جامعه آماری یا هدف تحقیق، زنان بالاتر از ۲۵ ساله استان کردستان است که طبق شاخص‌های اجتماعی-اقتصادی زنان در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۶) حدود ۱۵۷۱۴۱ نفرند. نمونه آماری در دسترس تحقیق - که بر اساس فرمول کوکران، ۲۱۰ نفر برآورد شد - از شهرستان مریوان (روستاهای کیکن، گماره لنگ، بردی سپی و نی‌آباد)، شهرستان سقز (روستاهای تموغه، قهرآباد بزرگ و کریم‌آباد)، شهرستان سنندج (روستاهای نشور، حسین آباد و آلی پینک) شهرستان دیواندره (روستای هزارکانیان)، و شهرستان قروه (روستاهای ویهج و صندوق‌آباد) با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. لازم به ذکر است که اعتبار پرسشنامه تحقیق از طریق ضریب کرانباخ آلفا ۰/۷۵ برآورد گردید که از بُعد آماری، قابل قبول بود و در تحلیل داده‌ها از آماره‌های توصیفی، تحلیلی و استنباطی مانند میانگین، انحراف معیار و رگرسیون و ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

۱- نتایج یافته‌های توصیفی

نتایج نشان می‌دهد که اغلب زنان روستایی (۷۹/۶ درصد) کمتر از ۴۵ سال سن دارند؛ بنابراین اغلب میان سال هستند و بیشتر آنان بی‌سواد یا کم‌سوادند؛ (۹۷/۶

درصد در حد ابتدایی و یا بی سواد بودند). تحلیل وضعیت تأهل بیانگر آن است که بیش از ۹۰ درصد زنان مورد مطالعه، متأهل بوده‌اند که بر این مبنای می‌توان بر ادعاهای جامعه‌شناسان روستایی که سنین ازدواج را در جوامع روستایی، پایین و درصد ازدواج را در این جوامع — به واسطهٔ هنجارهای موجود اجتماعی — بالاتر از شهرها می‌دانند صحت گذاشت. میانگین سن ازدواج در سال ۱۳۷۵ برای زنان روستایی ۲۲/۳ سال و درصد تجرد ۰/۹۷ بود^(۱۷). یافته‌های مرتبط با وضعیت اشتغال نیز نشان می‌دهد که در حدود ۸۰ درصد زنان علاوه بر امور خانه‌داری، در امور زراعی و دامداری نیز مشارکت فعال دارند، که این امر مبین اختلاط نقش‌ها در خانواده روستایی و انجام کارهای خانه به صورت گروهی است. بر اساس یافته‌های حاصل از این تحقیق، هر خانوار به طور متوسط ۶ نفر جمعیت دارد.

نکتهٔ جالب توجه در تحقیق حاضر، تعداد افراد باسواد خانواده است. بر اساس یافته‌های تحقیق، در هر خانواده به طور متوسط ۳/۶ نفر با سواد وجود دارد. همچنین داده‌ها بیانگر این است که بیش از ۹۰ درصد خانوارها، بیش از ۲ نفر با سواد داشته‌اند. یافته‌های مربوط به تعداد افراد شاغل خانوار و تعداد افراد ساکن در شهر، نشان می‌دهند که تقریباً ۵ درصد خانواده زنان، افرادی شاغل در شهر نداشته‌اند و ۱۷ درصد خانواده‌ها نیز دارای افرادی ساکن در شهر بوده‌اند؛ یعنی روستا و خانواده را ترک کرده‌اند (جدول ۱).

تحلیل وضعیت خانواده زنان روستایی تحت پوشش تحقیق، بر حسب مقدار زمین و دام نشان می‌دهد که هر خانواده به طور متوسط ۲/۸ هکتار زمین آبی، ۱۰/۴۷ هکتار زمین دیم، ۰/۳۳ هکتار باغ، ۲/۳ رأس گاو، ۱۰/۶ رأس گوسفند و ۳/۶ قطعه ماکیان دارند. بررسی نتایج مرتبط با تعاملات بین زنان روستایی، بیانگر این است که زنان به طور متوسط ۳ بار در طول ماه به شهرها مراجعه می‌کنند و ۹۳ درصد آنان بیشتر از یک بار در روز با هم قطاران روستایی خود، ارتباط رو در رو برقرار می‌نمایند (جدول ۱).

جدول ۱- بررسی برخی از ویژگی‌های توصیفی متغیرهای مستقل فردی و خانوادگی

دامنه	انحراف معیار	میانگین	متغیر
۵۸	۱۱/۲۷	۳۶/۶	سن
۱۱	۲/۲	۳/۶	تعداد افراد باسواد
۱۱	۲/۲	۶	تعداد افراد خانواده
۱۰	۱/۲	۱/۳	تعداد افراد شاغل در خانواده
۷	۰/۷۹	۰/۲۷	تعداد افراد ساکن در شهر
۳۰	۳/۳۵	۳/۰۸	مسافرت به شهر
۸	۱/۶۴	۱/۹۷	تعداد فرزندان ذکور
۷	۱/۴۹	۱/۹۸	تعداد فرزندان مؤنث
۳۰	۳/۱	۱۰/۴۷	زمین دیم (هکتار)
۲۷	۳/۹	۲/۸	زمین آبی (هکتار)
۷	۰/۹۸	۰/۳۳	مقدار باغ (هکتار)
۲۵	۳/۲	۲/۳	تعداد گاو (رأس)
۷۰	۱۲/۱	۱۰/۶	تعداد گوسفند (رأس)
۵۰	۷/۲	۳/۹	ماکیان (قطعه)

منبع: یافته‌های پژوهش

یافته‌های تحقیق در مورد میزان استفاده زنان روستایی از رسانه‌های جمعی نشان می‌دهد که در حدود ۷۰ درصد از زنان، بین ۱ تا ۴ ساعت در روز به رادیو گوش می‌کنند؛ در حالی که ۹۳/۱ درصد آنان هیچ گونه مطالعه‌ای ندارند. تحلیل یافته‌های مربوط به برخی از ویژگی‌های فردی و خانوادگی، مانند عضویت در تشکل، توجه

مردان به دیدگاه‌های زنان و میزان تبعیض خانوادگی، مبین آن است که در حدود ۳۴ درصد زنان، عضو تشکل‌های مربوط به زنان هستند. ۹۵ درصد زنان گفته‌اند که مردان در تصمیم‌گیری‌ها، دیدگاه‌های آنان را مورد توجه قرار می‌دهند و تنها ۱۶ درصد از مردان با مشارکت زنان در فعالیت‌های اجتماعی مخالفت می‌کنند، ۹۶ درصد زنان، وجود رفتار تبعیض‌آمیز را در خانواده تأیید کرده‌اند. از لحاظ نقش‌ها و میزان مشارکت زنان در امور روستایی، داده‌ها بیانگر مشارکت اندک زنان در فعالیت‌های اجتماعی (۵۶ درصد) و در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی (۶۰ درصد) است. محوری بودن اقتصاد کشاورزی در روستاها و اختلاط نقش‌ها در جوامع روستایی، نیاز به مشارکت زنان در فعالیت‌های مختلف کشاورزی دارد؛ اما داده‌های مرتبط با این زمینه، بیانگر آن است که زنان در فعالیت‌های دامداری، نقش عمده و غالب، ولی در فعالیت‌های کشاورزی و باغی، مشارکت پایینی دارند. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که در بخش دامپروری، کماکان زنان نقش عمده را بر عهده دارند. بنابراین، این بخش، هنوز سنتی است؛ اما در بخش زراعی و باغداری به واسطه وسعت کم و مکانیزه شدن، فعالیت زنان کاهش یافته است. این نتایج مؤید نظریات فولادی و شاهرند بگداری^(۱۸) در ارتباط با وضعیت زنان روستایی است. آنان نیز بر مشارکت متوسط زنان در فعالیت‌های زراعی و مشارکت بالای آنان در فعالیت‌های دامپروری تأکید کرده‌اند (جدول ۲).

جدول ۲- بررسی ویژگی‌های توصیفی متغیرهای وابسته

متغیر	میانگین	انحراف معیار	دامنه
نگرش اجتماعی	۳۸/۵۸	۵/۶	۳۳/۵۸
میزان آگاهی به حقوق خود	۲۶/۲۴	۵/۸	۳۰
مشارکت اجتماعی	۲۰/۵۲	۴/۱	۲۲
مشارکت در تصمیم‌گیری	۳۳/۴	۷/۲	۵۴

منبع: یافته‌های پژوهش

در ارتباط با میزان آگاهی زنان از حقوق خود، داده‌ها حاکی از آگاهی ۹۵ درصدی زنان از حقوق خود است. این آگاهی، بیشتر به سطوح مشارکت مشاوره‌ای و تصمیم‌گیری اختصاص داشته است و از بُعد نگرش اجتماعی، داده‌ها بازنمای آن است که ۶۰ درصد زنان، نگرش اجتماعی نسبتاً مناسبی داشته‌اند. بنابراین، می‌توان ادعا کرد که زنان آماده پذیرش اطلاعات جدید و ارتقای توانایی‌های خود هستند؛ زیرا از نظر نگرشی، وضعیت مطلوبی دارند.

۲- بررسی همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته

نتایج حاصل از کاربرد ضریب همبستگی پیرسون، بیانگر وجود همبستگی بین سن، به عنوان متغیر مستقل و نگرش اجتماعی به صورت منفی (معکوس) و به طور مثبت و مستقیم بین میزان دسترسی به منابع مالی و میزان مشارکت در فعالیت‌های دامپروری (۰/۱۳ و ۰/۱۲) با ۹۵ درصد اطمینان است. یعنی اینکه زنان مسن، نگرش اجتماعی منفی دارند؛ در حالی که با افزایش سن، میزان دسترسی آنان به منابع مالی افزایش می‌یابد. نکته قابل ذکر دیگر، ارتباط منفی سن با مشارکت اجتماعی و سایر متغیرهای وابسته است که البته معنی‌دار نیست. (جدول ۳).

همچنین همبستگی تغییر تعداد پسر و دختر در خانواده و متغیرهای وابسته، نشان می‌دهد که تنها بین تعداد دختر و میزان آگاهی، دسترسی به منابع مالی و شرکت در فعالیت‌های دامپروری (۰/۱۴، ۰/۱۴ و ۰/۱۳) در سطح ۹۵ درصد ارتباط معنی‌داری وجود دارد و سایر همبستگی‌ها معنی‌دار نیستند و تنها بین همبستگی تغییرات تعداد پسر و نگرش اجتماعی به طور منفی و غیرمستقیم ارتباط معنی‌دار وجود دارد (جدول ۳).

سایر نتایج نشان می‌دهد که بین تعداد افراد با سواد خانواده با مشارکت اجتماعی زنان (۰/۲۳)، مشارکت در تصمیم‌گیری (۰/۲) و پایگاه اجتماعی (۰/۱۳) ارتباط مثبت و معنی‌دار وجود دارد. همچنین بین تعداد افراد ساکن در شهر بانگرش اجتماعی (۰/۱۴) و میزان دسترسی به منابع مالی (۰/۱۹)، وضعیت اقتصادی خانواده

با مشارکت اجتماعی (۰/۱۳)، مشارکت در تصمیم‌گیری (۰/۱۹)، میزان دسترسی به منابع مالی (۰/۱۳) و پایگاه اجتماعی (۰/۱۵) ارتباط مستقیم و معنی‌داری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد و بین متغیرهای بُعد خانوار و مشارکت در فعالیت‌های خانگی (۰/۱۳-)، تعداد افراد شاغل و پایگاه اجتماعی (۰/۱۵-) و میزان تماس با

جدول ۳- بررسی همبستگی بین متغیرهای مستقل فاصله‌ای با متغیرهای وابسته، با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون

متغیرهای وابسته									متغیرهای مستقل
پایگاه اجتماعی	فعالیت‌های خانگی	فعالیت‌های دامپروری	میزان مشارکت در فعالیت کشاورزی	میزان دسترسی به منابع مالی	میزان آگاهی	نگرش اجتماعی	مشارکت در تصمیم‌گیری	مشارکت اجتماعی	
۰/۰۰۸	۰/۰۲	۰/۱۲*	۰/۰۹	۰/۱۳*	۰/۰۲	۰/۱۵*	۰/۰۰۵	-۰/۰۰۵	سن
۰/۰۹	۰/۷۶	۰/۰۵	۰/۲۱	۰/۰۵	۰/۷۱	۰/۰۴	۰/۹۶	۰/۵۵	دختر
۰/۰۸	۰/۰۰۶	۰/۱۳*	۰/۰۰۷	۰/۱۴*	۰/۱۴*	-۰/۰۳	۰/۰۲	-۰/۰۱۳	پسر
۰/۰۳	۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۹۲	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۶۱	۰/۷۶	۰/۶۹	تعداد افراد
۰/۰۱	۰/۱	۰/۱	۰/۰۵	-۰/۱۱	-۰/۰۳	۰/۱۵*	۰/۰۴	۰/۱	تعداد افراد
۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۱	۰/۴۵	۰/۰۸	۰/۶۱	۰/۴	۰/۶۷	۰/۱۹	تعداد افراد
۰/۱۳*	-۰/۰۲	-۰/۰۸	۰/۰۲	۰/۰۹	۰/۰۷	۰/۰۵	۰/۲*	۰/۲۳**	تعداد افراد
۰/۰۵	۰/۷	۰/۳	۰/۷	۰/۲	۰/۳۳	۰/۴۶	۰/۰۳	۰/۰۰۴	تعداد افراد
-۰/۰۷	-۰/۱۳*	-۰/۰۸	-۰/۰۸	۰/۰۰۵	-۰/۰۴	-۰/۰۱	-۰/۰۲	۰/۰۴	تعداد افراد
۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۳	۰/۲	۰/۹۴	۰/۵۷	۰/۸۴	۰/۷۹	۰/۶۲	تعداد افراد
-۰/۱۵*	-۰/۰۹	-۰/۰۴	-۰/۰۷	-۰/۰۵	-۰/۰۲	-۰/۰۳	-۰/۰۰۵	-۰/۰۰۸	تعداد افراد
۰/۰۵	۰/۲	۰/۶	۰/۳	۰/۴۴	۰/۰۷	۰/۶۹	۰/۹۵	۰/۲۷	تعداد افراد
۰/۰۳	-۰/۰۱	-۰/۱	-۰/۰۲	۰/۱۹*	۰/۰۷	۰/۱۴*	۰/۰۲	-۰/۱۳	تعداد افراد
۰/۰۷	۰/۰۸	۰/۱	۰/۷	۰/۰۱۳	۰/۳	۰/۰۵	۰/۸۳	۰/۰۹	تعداد افراد
۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۰۵	۰/۰۶	-۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۹	تعداد افراد
۰/۰۵	۰/۷	۰/۵	۰/۷	۰/۴۷	۰/۴۳	۰/۳	۰/۴۸	۰/۲۲	تعداد افراد
۰/۱۵*	۰/۱	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۱۳*	۰/۷	۰/۰۹	۰/۱۹*	۰/۱۳*	وضعیت اقتصادی
۰/۰۵	۰/۱	۰/۰۸	۰/۵	۰/۰۵	۰/۹۲	۰/۲۱	۰/۰۳	۰/۵	وضعیت اقتصادی
-۰/۱۳*	-۰/۱۳*	-۰/۱	-۰/۰۲	-۰/۱۴*	-۰/۰۶	-۰/۱۳*	-۰/۱۲*	۰/۰۰۶	میزان تماس
۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۸	۰/۷	۰/۰۳	۰/۷۱	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۷	میزان تماس

*: ۹۵٪ اطمینان / **: ۹۹٪ اطمینان

منبع: یافته‌های پژوهش

سایر زنان و مشارکت در تصمیم‌گیری (۰/۱۲-)، نگرش اجتماعی (۰/۱۳-)، میزان دسترسی به منابع مالی (۰/۱۴) و مشارکت در فعالیتهای خانگی (۰/۱۳) و پایگاه اجتماعی (۰/۱۳-) در سطح ۹۵ درصد (۵ درصد خطا) ارتباط معنی‌داری وجود دارد.

بررسی تحلیل همبستگی بین متغیرهای مستقل ترتیبی و متغیرهای وابسته با ضریب همبستگی اسپیرمن - طبق جدول ۴ نشان می‌دهد که بین میزان تحصیلات بانگرس اجتماعی (۰/۲) و میزان آگاهی (۰/۲۶) در سطح ۹۹ درصد اطمینان (۰/۱ خطا) ارتباط معنی‌دار و مستقیم وجود دارد. در حالی که بین میزان تحصیلات و میزان مشارکت در فعالیتهای دامداری، ارتباط منفی و معنی‌داری در سطح ۹۵ درصد اطمینان وجود دارد.

نتایج سایر همبستگی‌ها نشان می‌دهد که بین میزان استفاده از رادیو با مشارکت اجتماعی (۰/۱۴) و میزان آگاهی (۰/۱۲)، بین میزان تماشای تلویزیون با مشارکت اجتماعی (۰/۱۴) و میان میزان مطالعه بانگرس اجتماعی (۰/۱۳) و میزان آگاهی (۰/۱۶)، ارتباط مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. نتایج همچنین مبین این است که بین عضویت در تشکل به صورت متغیر مجازی با میزان مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها، میزان آگاهی، میزان دسترسی به منابع مالی، میزان مشارکت در فعالیتهای کشاورزی و دامداری و فعالیتهای خانگی (به ترتیب ۰/۳۳، ۰/۲۲، ۰/۳، ۰/۱۲، ۰/۲۴، ۰/۴۶، ۰/۳۷) در سطح ۹۹ درصد (جز مشارکت در فعالیتهای کشاورزی که در سطح ۰/۹۵ معنی‌دار است) به طور مستقیم همبستگی معنی‌داری دارد. (جدول ۴).

بین میزان توجه به دیدگاه‌های زنان با میزان مشارکت اجتماعی (۰/۱۲)، میزان دسترسی به منابع مالی (۰/۳۴)، مشارکت در تصمیم‌گیری (۰/۳۳)، نگرش اجتماعی (۰/۲۸)، میزان آگاهی (۰/۳۲)، میزان مشارکت در فعالیتهای کشاورزی (۰/۱۸)، میزان مشارکت در فعالیتهای دامداری (۰/۲۳) و میزان مشارکت در فعالیتهای خانگی (۰/۴۱)، همبستگی مستقیم و معنی‌داری با اطمینان ۹۹ درصد (جز همبستگی

با نگرش اجتماعی و مشارکت در فعالیت‌های کشاورزی که در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار هستند) وجود دارد.

بررسی سایر همبستگی‌های به دست آمده، نشان می‌دهد که بین تغییرات تبعیض با مشارکت اجتماعی (۰/۲۷)، مشارکت در تصمیم‌گیری (۰/۳۴) و میزان آگاهی (۰/۱۲)، و بین شرکت در فعالیت‌های اجتماعی با مشارکت در تصمیم‌گیری (۰/۳۵)، میزان آگاهی (۰/۱۷)، میزان دسترسی به منابع مالی (۰/۲۴)، میزان مشارکت در فعالیت‌های کشاورزی (۰/۱۲)، مشارکت در فعالیت‌های دامداری (۰/۳۸) و مشارکت در فعالیت‌های خانگی (۰/۳۵) و پایگاه اجتماعی (۰/۳۷)، همبستگی مستقیم و معنی‌دار (۹۵ درصد) وجود دارد.

تحلیل همبستگی‌های منفی نیز، نشان می‌دهد که بین تغییرات سطح تحصیلات با مشارکت در فعالیت‌های دامداری (۰/۱۲-)، و بین میزان گوش دادن به رادیو با مشارکت در تصمیم‌گیری (۰/۱۲-) و مشارکت در فعالیت‌های خانگی (۰/۱۷-)، و بین میزان تماشای تلویزیون با مشارکت در فعالیت‌های دامداری (۰/۱۵-) ارتباط معنی‌دار و معکوسی با ۹۵ درصد اطمینان وجود دارد (جدول ۴).

جدول ۴- بررسی همبستگی بین متغیرهای مستقل ترتیبی با متغیرهای وابسته، با استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن

متغیرهای مستقل	متغیرهای وابسته								
	مشارکت اجتماعی	مشارکت در تصمیم‌گیری	نگرش اجتماعی	میزان آگاهی	میزان دسترسی به منابع مالی	میزان مشارکت در فعالیت کشاورزی	دامداری	خانگی	پایگاه اجتماعی
میزان تحصیلات	-۰/۰۵	۰/۰۳	۰/۰۴**	۰/۲۶**	۰/۰۹	۰/۱۲	-۰/۱۲*	۰/۰۷	۰/۱
راديو	۰/۰۵	۰/۰۴	-۰/۰۰۴	۰/۱۲*	-۰/۰۴	-۰/۰۶	-۰/۰۱۵	۰/۰۳	-۰/۰۵
تلویزیون	۰/۰۵	۰/۰۳	-۰/۰۰۸	۰/۰۸۴	-۰/۰۵	۰/۵۲	-۰/۱۵*	۰/۰۳۴	-۰/۰۵
مطالعه	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۳۹	۰/۰۲	-۰/۰۵	۰/۹۵	-۰/۰۴	۰/۰۹۴	۰/۰۳
عضویت در تشکل	۰/۰۸	۰/۰۱	۰/۳۳**	۰/۲۲**	۰/۳**	۰/۱۴*	۰/۲۴**	۰/۴۶**	۰/۰۹
توجه به دیدگاه‌های زنان	۰/۱۲	۰/۰۴	۰/۳۳	۰/۲۸	۰/۳۲	۰/۱۸	۰/۲۳	۰/۴۱	۰/۴۴
تبعیض	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۰/۳۴**	-۰/۰۳	۰/۱۴*	۰/۰۸	-۰/۱	۰/۰۲	۰/۱
شرکت در فعالیت‌های اجتماعی (نظر مردان)	۰/۰۵	۰/۰۰	۰/۳۵**	۰/۱۷*	۰/۲۴**	۰/۱۴*	۰/۳۸**	۰/۳۵**	۰/۰۷

*: ۰/۰۵ / اطمینان / **: ۰/۰۱ / اطمینان

منبع: یافته‌های پژوهش

۳- تحلیل آثار متغیرهای مستقل بر نقش‌های زنان در فعالیت‌های روستایی

با استفاده از رگرسیون چندگانه، با روش گام به گام، میزان تأثیر متغیرهای مستقل اصلی و مجازی بر مشارکت اجتماعی، مشارکت در تصمیم‌گیری و... مورد بررسی قرار گرفت. در ادامه به تشریح هر کدام از این رگرسیون‌ها می‌پردازیم. اما لازم است قبل از بررسی رگرسیون، متغیرهای مستقل یا پیش بین در تحقیق حاضر، معرفی و شناخته شوند. متغیرهای پیش بین در اینجا عبارت‌اند از: متغیرهای سن، میزان تحصیلات، وضعیت اقتصادی خانوادگی، تعداد پسر و دختر خانواده، میزان استفاده از رسانه‌های جمعی (راديو، تلویزیون و مطالعه)، تماس با سایر زنان، تعداد مسافرت

به شهر، تعداد افراد باسواد خانواده، تعداد افراد خانواده، تعداد افراد ساکن در شهر، نگرش مردان در مورد مشارکت زنان در فعالیتهای اجتماعی، میزان تبعیض در خانواده، میزان توجه به عقاید زنان به صورت واقعی و متغیرهای عضویت در تشکل، وضعیت اشتغال، وضعیت تأهل به صورت مجازی. همچنین متغیرهای وابسته عبارتند از: مشارکت اجتماعی، میزان مشارکت در تصمیم‌گیری، مشارکت در فعالیتهای کشاورزی، دامداری، باغداری و خانگی و میزان دسترسی به منابع مالی.

۳-۱- بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی

بررسی تأثیر متغیرهای مستقل بر میزان مشارکت اجتماعی زنان با استفاده از رگرسیون گام به گام، نشان می‌دهد که بعد از ۵ مرحله محاسبه رگرسیون، متغیرهای خانه‌دار بودن، تعداد افراد شاغل خانواده، تماس با سایر زنان و وضعیت اقتصادی خانواده، به میزان ۵۳ درصد، قابلیت پیش‌بینی تغییرات مشارکت اجتماعی را دارا هستند و آثار آنها معنی‌دار است. ($F = 9/7$) و سایر متغیرها و عوامل بیرونی و درونی در حدود ۴۵ درصد بقیه واریانس را پیش‌بینی نموده‌اند. بنابراین، روشن است که عوامل خانوادگی، نقش ویژه‌ای در مشارکت اجتماعی زنان دارند (جدول ۵).

جدول ۵- بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی زنان با استفاده از تحلیل

رگرسیونی چند متغیره

ردیف	متغیر	B	Sd	Beta	F	Sig.
۱	وضعیت اشتغال (خانه دار بودن)	-۳/۳	۰/۹۴	-۰/۳۷	-۳/۵۵	۰/۰۰۱
۲	تعداد افراد شاغل خانواده	-۱/۹	۰/۹۶	-۰/۲۳	-۰/۲۰۴	۰/۰۴۷
۳	تماس با سایر زنان	۱/۷۰۶	۰/۴۳	۰/۴۳	۳/۹	۰/۰۰
۴	وضعیت اقتصادی خانواده	۰/۳۱	۰/۱۲۷	۰/۲۵	۲/۴	۰/۰۱۸
۵	مقدار ثابت	۶/۲	۳/۰۶		۲/۰۳۲	۰/۰۴۸
تعداد مراحل = ۵						
$R^2 = 0/53$						
میزان مشارکت اجتماعی = متغیر وابسته						
Sig. = ۰/۰۰۰						
$F = 9/7$						

منبع: یافته‌های پژوهش

۳-۲- عوامل مؤثر بر میزان مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها

محاسبه عوامل مؤثر بر مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها، بیانگر این است که بعد از ۳ مرحله حذف و ورود متغیرها، متغیرهای میزان توجه به دیدگاه‌های زنان، وضعیت اشتغال، خانه دار بودن و وضعیت اقتصادی خانواده به میزان ۵۵ درصد، توان پیش‌بینی تغییرات میزان مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها را دارند و این اثر معنی‌دار است (F = ۱۴/۵).

$$Y = ۰/۵۲ x_1 - ۰/۳۵ x_2 + ۰/۳۳ x_3$$

(x_1 = میزان توجه به دیدگاه‌های زنان از سوی مردان، x_2 = وضعیت اشتغال و خانه‌داری و x_3 = وضعیت اقتصادی)

همان‌طور که معادله نشان می‌دهد وضعیت اشتغال، یعنی خانه‌دار بودن، بر میزان مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها تأثیر منفی دارد و متغیرهای بعدی اثر مثبتی دارند. (جدول ۶).

جدول ۶- بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌ها با استفاده از تحلیل رگرسیونی چند متغیره

ردیف	متغیر	B	Sd	Beta	F	Sig.
۱	توجه به دیدگاه‌های زنان	۴/۸۹	۱/۰۴	۰/۵۲	۴/۶۷	۰/۰۰
۲	وضعیت اشتغال (خانواده)	-۵/۰۷	۱/۶۱	-۰/۳۵	-۳/۱۴	۰/۰۰۳
۳	وضعیت اقتصادی	۰/۵۲	۰/۱۷	۰/۳۳	۲/۹	۰/۰۰۵
۴	مقدار ثابت	۵/۱۱	۲/۶		۱/۹	۰/۰۶۱
تعداد مراحل = ۳		$R^2 = ۰/۵۵$				
میزان مشارکت در تصمیم‌گیری = متغیر وابسته		Sig. = ۰/۰۰۰				
		$F = ۱۴/۷$				

منبع: یافته‌های پژوهش

۳-۳- عوامل مؤثر بر میزان دسترسی به منابع مالی

میزان دسترسی زنان به منابع مالی، در اینجا به عنوان جزء وابسته بُعد منزلت اجتماعی زنان، مدنظر بوده است. یافته‌های تحلیل رگرسیونی نشان می‌دهد که بعد

از ۴ مرحله محاسبه رگرسیونی، متغیرهای وضعیت اقتصادی خانواده، نظر مردان در مورد مشارکت زنان، میزان تبعیض در خانواده و سن، حدود ۵۴ درصد متغیرهای وابسته میزان دسترسی به منابع مالی را پیش‌بینی کرده‌اند و در این میان، وضعیت اقتصادی خانوار، بیشترین اثر مثبت را در بین متغیرهای مستقل باقیمانده در معادله داشته است (جدول ۷). بر این اساس معادله زیر را می‌توان نوشت:

$$Y = 0.54 + 0.46 x_1 + 0.34 x_2 + 0.36 x_3 - 0.29 x_4$$

وضعیت اقتصادی خانوار = x_1 ، نظر مردان در مورد مشارکت زنان = x_2 ، میزان تبعیض در خانواده = x_3 و سن = x_4

جدول ۷- بررسی عوامل مؤثر بر میزان دسترسی به منابع مالی، با استفاده از رگرسیون چند گانه

ردیف	متغیر	B	Sd	Beta	F	Sig.
۱	وضعیت اقتصادی خانوار	۰/۶۶	۰/۱۵	۰/۴۶	۴/۱۹	۰/۰۰
۲	نظر مردان در مورد مشارکت زنان	۲/۳۹	۰/۷۶	۰/۳۴	۳/۱۲	۰/۰۰۳
۳	میزان تبعیض در خانواده	۲/۷	۰/۸۵	۰/۳۶	۳/۱۸	۰/۰۰۳
۴	سن	۰/۷۴	۰/۲۸	۰/۲۹	۲/۵۶	۰/۰۱۴
۵	مقدار ثابت	-۰/۱۳	۲/۷		۴/۹	۰/۰۰
تعداد مراحل = ۴						
میزان دسترسی به منابع مالی = متغیر وابسته		Sig. = ۰/۰۰۰				
		R ^۲ = ۰/۵۴				
		F = ۱۱/۴				

منبع: یافته‌های پژوهش

۳-۴- بررسی عوامل مؤثر بر نقش اجتماعی زنان روستایی

نقش عادی که بیشترین انرژی را مصرف می‌کند، ترکیبی از چهار متغیر میزان مشارکت در فعالیت‌های باغداری، کشاورزی، دامداری و خانگی است. در بررسی عوامل مؤثر بر این نقش، با استفاده از رگرسیون گام به گام، نتایج نشان می‌دهد که

فقط متغیر میزان توجه مردان به دیدگاه‌های زنان، اثر معنی‌داری (۰/۴۸) بر نقش عادی زنان دارد؛ به طوری که ۲۳ درصد تغییرات را به تنهایی پیش‌بینی می‌کند (جدول ۸).

جدول ۸- بررسی عوامل مؤثر بر نقش عادی زنان با استفاده از رگرسیون

چندمتغیره

ردیف	متغیر	B	Sd	Beta	F	Sig.
۱	میزان توجه به دیدگاه‌های زنان	۱۶/۸	۵/۴	۰/۴۸	۳/۰۴	۰/۰۰۵
۲	مقدار ثابت	۲۹/۳	۱۳/۷		۲/۱۴	۰/۰۴
تعداد مراحل = ۲		$R^2 = ۰/۲۳$				
نقش اجتماعی = متغیر وابسته		$F = ۹/۲$				
		$Sig. = ۹/۲$				

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های تحقیق، میزان مشارکت زنان در فعالیت‌های مالی، اجتماعی و تصمیم‌گیری، پایین است. یافته‌های تحقیق، به طور نسبی با یافته‌های بغدادی - مبنی بر مشارکت پایین زنان در امور و فعالیت‌های خارج از خانه - انطباق دارد. مشارکت پایین زنان - همان گونه که وی بیان می‌کند - سبب آثار نامطلوبی بر حفظ حقوق آنان شده است. یافته‌های تحقیق همچنین باز نمای مشارکت بالای زنان روستایی در فعالیت‌های روزانه کشاورزی و دامپروری است که تأییدکننده نتایج گزارش سازمان ملل^(۱۹) و شادی طلب^(۲۰) - مبنی بر مشارکت بالای زنان در فعالیت‌های کشاورزی - است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت نقش‌هایی که زنان در جوامع روستایی استان کردستان ایفاء می‌کنند، بیشتر عادی است و به عبارت دیگر، بیشتر مصرف‌کننده انرژی است تا اطلاعات. از سوی دیگر، با توجه به ارتباط مثبت متغیر سواد فردی و خانوادگی در ایفاء نقش‌های راهبردی، با نفوذ و کمکی، می‌توان نتیجه گرفت که

زنان باسواد، در مقایسه با دیگران، اطلاعات بیشتری دارند که با یافته‌های غدیری^(۲۱) - مبنی بر تأثیر سواد بر مشارکت اجتماعی و اشتغال زنان در استان کردستان - هم‌خوانی دارد. بنابراین، تمرکز تلاش‌ها بر ارتقای سطح تحصیلات زنان، می‌تواند گامی مهم و اساسی برای ایفای جایگاه آنان در فعالیتهای روستایی باشد.

پیشنهادها

- ۱- با توجه به ارتباط زیاد و معنی‌دار سواد با متغیرهای وابسته میزان مشارکت در فعالیتهای اجتماعی، تصمیم‌گیری، نگرش اجتماعی، میزان آگاهی و دسترسی به منابع مالی، ضروری است که برای ارتقای نقش زنان به سمت ایفای نقش‌های راهبردی، امکان فراگیری سواد از طریق برگزاری دوره‌های نهضت سوادآموزی، تا حد ممکن فراهم گردد.
- ۲- با توجه به بالا بودن میزان نسبی جمعیت خانواده‌های روستایی و بالا بودن میزان ازدواج، پیشنهاد می‌شود برای ارتقای پایگاه اجتماعی برنامه‌های آموزشی تنظیم خانواده و بهداشت، تدارک لازم فراهم شود.
- ۳- با توجه به تأثیر وضعیت اقتصادی خانوار بر مؤلفه پایگاه اجتماعی و ارتباط بالای میزان دسترسی به منابع مالی با پایگاه اجتماعی، پیشنهاد می‌شود از طریق احداث کارگاه (مثلاً ماست‌بندی) و تعاونی برای صنایع دستی، زمینه مرئی شدن یا به عبارت دیگر، داخل شدن آنها در اقتصاد محلی، فراهم گردد.
- ۴- با توجه به پایین بودن مشارکت اجتماعی زنان روستایی، پیشنهاد می‌شود در برنامه توسعه روستایی، نقش و جایگاهی برای مشارکت زنان در طراحی و اجرای این برنامه، در نظر گرفته شود. تشکیل گروه‌ها و تشکلهای یاریگر یا کمیته‌ها و زیربخش‌های زنان در تشکلهای اجتماعی روستایی، مانند صندوق توسعه پایدار، می‌تواند گام‌هایی بنیادی و عملی در جهت تحقق این پیشنهاد باشد.

۵- با توجه به پایین بودن آگاهی و ایجاد تفاوت معنی‌دار در سایر ابعاد پایگاه اجتماعی، پیشنهاد می‌شود برای افزایش آگاهی زنان و آگاه شدن آنان از حقوق اجتماعی خود، از طریق رسانه‌ها و کلاس‌های ترویجی، اقدام لازم صورت پذیرد. انعکاس موفقیت زنان و دستاوردهای زنان نخبه روستایی در نشریات و برنامه‌های رادیو و تلویزیون محلی، می‌تواند تسریع و تسهیل‌کننده افزایش آگاهی زنان روستایی از توانایی‌ها و حقوق خود باشد.

۶- با توجه به استفاده محدود و ناچیز زنان از رسانه‌های جمعی از یک سو و بالا بودن سطح سواد خانواده‌ها از سوی دیگر، پیشنهاد می‌شود بر اساس ایده نشر، نسبت به تهیه برنامه‌های رادیو، تلویزیون و تهیه خبرنامه‌ها و مجلات ویژه زنان روستایی اقدام گردد؛ تا از این طریق طبق اصل چکه به پایین، بخشی از اطلاعات در دسترس زنان قرار گیرد و آگاه‌سازی در مورد آنان به وقوع بپیوندد.

۷- با توجه به مشارکت نسبی زنان در فعالیتهای دانداری و تأثیر این مشارکت بر میزان دسترسی به منابع مالی و در نتیجه بر نقش آنان، پیشنهاد می‌شود برای بهبود فعالیتهای زنان روستایی در بخش دانداری، آموزش‌هایی در این زمینه، مدنظر قرار گیرد تا از این طریق، کارآیی آنان ارتقاء یابد.

۸- با توجه به ورود ماشین‌آلات مکانیزه به روستاها و مشارکت نسبتاً پایین زنان در فعالیتهای کشاورزی و باغداری در مقایسه با گذشته از یک سو و افزایش اوقات فراغت زنان از سوی دیگر، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های متنوع آموزشی و فرهنگی، به ویژه در باره خانه‌داری و نقش‌های جدید (برای مقابله با آلودگی‌های ناشی از کاربرد فناوری‌هایی مانند سموم، کود و...) برای زنان، اجرا شود.

۹- با توجه به پایین بودن میزان استفاده از رسانه‌های جمعی در اثر بی‌تناسب بودن برنامه‌های این رسانه‌ها با نیازهای زنان روستایی، پیشنهاد می‌شود بر اساس نیاز سنجی از زنان روستایی، برنامه‌های آموزشی در قالب رسانه‌های جمعی، به ویژه رادیو و تلویزیون، برای زنان روستایی تهیه و پخش گردد. برگزاری جلسات رادیویی و تلویزیونی در سطح روستاها با مجریان خانم و پخش آن از شبکه

استانی، می‌تواند در افزایش میزان استفاده از رسانه‌ها و در نتیجه، آگاهی و دانش آنان مؤثر باشد.

۱۰- با توجه به نقش تعیین‌کننده مردان خانواده در مشارکت زنان در فعالیت‌های مختلف و به تبع آن، بر نقشی که ایفاء می‌کنند، پیشنهاد می‌شود در طراحی برنامه‌های توسعه‌ای برای مردان و زنان، مسائل نگرشی در مورد زنان نیز گنجانده شود. در این زمینه، برگزاری دوره‌های تحلیل جنسیتی در روستاها برای مردان و زنان روستایی به طور مشترک، می‌تواند نقش مهمی در ارتقای نگرش مردان در مورد زنان داشته باشد^(۲۲).

یادداشت‌ها

۱- شادی طلب، ۱۳۷۸

2. Clayton et al. , 1997

3. UN, 1999

4. FAO, 1999

۵- لهسایی زاده، ۱۳۷۹

۶- بغدادی، ۱۳۷۶

۷- سادات دربندی، ۱۳۷۶

۸- کوئن، ۱۳۸۰

۹- چلبی، ۱۳۷۵

۱۰- لهسایی زاده، ۱۳۷۶

11. Parsons

۱۲- چلبی، ۱۳۷۵

13. Singh and Lokhande, 1997

۱۴- شهشهانی، ۱۳۷۶

۱۵- غلامرضایی، ۱۳۷۷

۱۶- آزادی و کرمی، ۱۳۷۶

۱۷- نیک خلق، ۱۳۷۹

۱۸- شاهرند بغداری، ۱۳۷۶؛ فولادی، ۱۳۷۶

19. UN, 1999

۲۰- شادی طلب، ۱۳۸۱

۲۱- غدیری، ۱۳۷۴

۲۲- این مقاله بخشی از نتایج طرح تحقیقاتی «بررسی جایگاه زنان در فعالیت‌های روستایی در استان کردستان» است که طی سال‌های ۸۴ - ۱۳۸۱ با حمایت مالی مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی وزارت جهاد کشاورزی و گروه تحقیقات روستایی استان کردستان انجام شده است. از این رو لازم است از همکاری و مساعدت آقای مهندس فرزاد یونسی رئیس وقت گروه تحقیقات روستایی استان کردستان و سرکار خانم میترا معظمی کارشناس ناظر مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی و سایر عزیزانی که در انجام این پژوهش ما را یاری کردند، تشکر و قدردانی نمایم.

منابع

- آزادی، حسین و کرمی، عزت الله (۱۳۷۶)، «زنان روستایی، توسعه و تکنولوژی نوین فراتحلیل». *مجموعه مقالات گردهمایی زنان، مشارکت، کشاورزی ۱۴۰۰*. تهران: وزارت کشاورزی، معاونت برنامه‌ریزی و پشتیبانی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، انتشارات اقتصاد کشاورزی و توسعه.
- چلبی، مسعود (۱۳۷۵)، *جامعه‌شناسی نظم*. تهران: نشر نی.
- سادات دربندی، ابوالقاسم (۱۳۷۶)، «زنان روستایی در حوزه آبخیز سیاه کوه و پایانگ». *مجموعه مقالات گردهمایی زنان روستایی و کشاورزی ۱۴۰۰*. تهران: معاونت ترویج و مشارکت مردمی جهاد سازندگی.
- شادی طلب، ژاله (۱۳۸۱)، *توسعه و چالش‌های زنان ایران، مجموعه سپهر اجتماعی - ۲*. تهران: سلسله انتشارات قطره، ش ۳۰۷.
- _____ (۱۳۷۸)، «زنان در توسعه اجتماعی». *خلاصه مقالات همایش توسعه اجتماعی*. تهران: وزارت کشاورزی، دفتر امور اجتماعی، معاونت برنامه‌ریزی و پشتیبانی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، انتشارات اقتصاد کشاورزی و توسعه.

- شاهرند بقداری، پریچهر (۱۳۷۶)، *وضعیت زنان روستایی در حوزه غرب کویر لوت (بم و نرماشیر)*. تهران: وزارت کشاورزی، معاونت برنامه‌ریزی و پشتیبانی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، انتشارات اقتصاد کشاورزی و توسعه.
- شهشهانی، سهیلا (۱۳۷۶)، «ضرورت توسعه، تعادل جنسی کلر و دانش». *مجموعه مقالات، گردهمایی زنان، مشارکت و کشاورزی ۱۴۰۰*. تهران: وزارت کشاورزی، معاونت برنامه‌ریزی و پشتیبانی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، انتشارات اقتصاد کشاورزی و توسعه.
- غدیری، احمد (۱۳۷۴)، *بررسی مشکلات بانوان استان کردستان*. سنج: استانداری کردستان.
- غلامرضایی، سعید (۱۳۷۷)، *عوامل مؤثر بر میزان آگاهی زنان روستایی پیرامون مشارکت در تصمیم‌گیری‌های محلی در بخش مرکزی شهرستان خرم‌آباد لرستان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران.
- فولادی، رحمت‌الله (۱۳۷۶)، *وضعیت زنان روستایی در حوزه میناب*. تهران: وزارت کشاورزی، معاونت برنامه‌ریزی و پشتیبانی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، انتشارات اقتصاد کشاورزی و توسعه.
- کوئن، بروس (۱۳۸۰)، *مبانی جامعه‌شناسی*. تهران: سمت.
- لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۷۶)، *بررسی پایگاه طبقاتی زنان روستایی در ایران*. تهران: معاونت برنامه‌ریزی و پشتیبانی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، انتشارات اقتصاد کشاورزی و توسعه.
- _____ (۱۳۷۹)، *جامعه‌شناسی توسعه روستایی*. تهران: زر.
- نیک خلق، علی‌اکبر (۱۳۷۹)، *جامعه‌شناسی توسعه روستایی*. تهران: کلمه.
- Clayton, Andrew; Oakley, Peter and Pratt, Brian (1997), *Empowering People: A Guide to Participation*. New York: UNDP.
- FAO(1999) , “Asian women in agricultural and rural production Bhutan”.
www.fao.org/.
- Singh, S.N. and Lokhande, M. K. (1997), *Measurement in Extension Research: Instruments Developed in IRAJ*. New Delhi: Department Of Agricultural Extension and Education. pp. 46-48.
- UN (1999), “Improvement of situation of women in rural areas”.Report of The Secretary –General.www.hir.ca/for the record.